

tekst W. METHORST beeld SAMUEL OTTE

Luthers woorden over de dood zijn vandaag de dag verrassend actueel. Velen vinden de dood een natuurlijke zaak. Daar kun je naar eigen idee over beschikken. Soms wordt ná iemands uitvaart de nabegrafenis vervangen door het vieren van iemands leven in een restaurant. Het hiernamaals blijft buiten beeld. Ds. P. den Butter en ds. J. Belder gaan in gesprek naar aanleiding van uitspraken van Maarten Luther. „We moeten iedere dag aan ons sterven denken.”

DE DOOD VERDRONGEN

‘Men moet zich met gedachten
aan de dood oefenen als hij
nog ver is en wij niet gedrongen
worden eraan te denken’

➡ Maarten Luther

Luther sprak veel over het sterven en de dood. Hij heeft er ook dicht bij geleefd. De dood was overal aanwezig. In (pest)epidemieën, oorlogen, hongersnoden en kindersterfte. Een middeleeuws lied zingt ervan: 'Midden in dit leven zijn we door de dood omvangen'. In zijn commentaar op Psalm 90 verving hij deze regel door: 'Midden in de dood is het leven'.

Ds. Den Butter ziet daarin geen tegenstelling. „Die uitdrukkingen zijn allebei waar. Zoals het in dat lied staat, zo ligt het ook. Want de dood staat op elke straathoek. Voor een gelovige is de andere kant ook werkelijkheid, want midden in de dood, ook in het stervende leven, is het leven aanwezig. Hier al. Dat wordt bij tijden ook beleefd. Je kunt dan over alles heen zien en met vrijmoedigheid en oprecht zeggen: 'Het is mij beter om ontbonden

de dood in het geloof,” zegt ds. Belder. „De inhoud van Psalm 23 kan dan tot iemands geestelijke rijkdom gemaakt worden. Er mag dan gezien worden op Hem Die alle grenzen doorbroken heeft. Als het stervensuur nadert, mag Hij in het geloof met een brandend hart verwacht worden. Dat maakt je los van dit leven.”

„Ik kan Luther niet anders dan gelijk geven,” stelt ds. De Butter met nadruk. „Wij mensen hebben nu eenmaal de dwaze instelling dat we voor het voorbereiden op de dood nog wel even de tijd hebben, dat dit nog wel even kan wachten. We moeten iedere dag aan ons sterven denken. Dat is geen sombere, maar de enige reële kijk op het leven. Sterven kan elk moment. Dan moet je gered zijn, weten dat je achter hét bloed mag schuilen. Je

„We hebben de dwaze instelling dat het voorbereiden op de dood nog wel even kan wachten. We moeten iedere dag aan ons sterven denken”

DS. P. DEN BUTTER

AAN HET WOORD

Ds J. Belder (Hervormd, PKN) en ds. P. den Butter (CGK) schreven

beiden recent een boekje waarin ze ingingen op een kwijnend besef van de eeuwige toekomst

na de dood. Daarin geven ze uiting aan hun bezorgdheid over deze ontwikkeling, die ook de kerken niet voorbijgaat.

te zijn en met Christus te zijn, want dat is zeer verre het beste.”

Ds. Belder vult aan: „Ik stem daar van harte mee in. Voor mij is de verandering die Luther aanbracht verbonden met de christelijke hoop. Die ziet door alles heen op de overste Leidsman en de Voleinder van het geloof. Dat geloof ziet ook door de laatste crisis van dood en eindgericht heen op Hem Die het Leven is. Dat vereist ook een dagelijkse oefening om op de Levende te zien en je hoop op Christus te stellen. Ik zou daarom het Leven in dit verband met een hoofdletter schrijven.”

LUTHER VOORBEREIDEN

Als de dood overal aanwezig is, is er ook voorbereiding op nodig. In een preek over de voorbereiding op het sterven zegt Luther: **'In het leven moet men zich met gedachten aan de dood oefenen en die ons aantrekken, wanneer hij nog ver is en wij niet gedrongen worden eraan te denken'.**

„Ik wil hierbij wijzen op de verwachting van

zult er in je gezonde dagen alles aan moeten doen om daarvan zekerheid te krijgen. Dat je weet in Wie je geloofd hebt!”

„Gisteravond hoorde ik een preek van een collega over Jacob op zijn sterfbed,” vertelt ds. Den Butter. „Hij sprak ook jonge mensen met nadruk aan: 'Denk je ook weleens aan je sterven? Bereid je er ook op voor nu het nog kan? Niet als het straks nijpend gaat worden en de dood dichtbij is, maar nú!' Tegelijkertijd blijft ook waar dat voor iedere geloofsoefening in dit opzicht de Heilige Geest nodig is. Hij schenkt het geloof, maar hij activeert het ook. Uiteindelijk zijn we daar toch op aangevoerd.”

De dominee vervolgt: „Ooit stond ik aan het sterfbed van een collega. Hij vertelde me: 'Ik ben op het sterven wel voorbereid en ik weet waar ik straks uitkom, maar ik zie zo vreselijk op tegen het graf'. Ook hierin bleef de zieke geheel op de Heilige Geest aangewezen. Die moest het geloof in de wederopstanding der doden in zijn hart levend maken.”

Ds. Belder wijst op de laatste meditatie van wijlen ds. F. Bakker over 2 Korinthe 4:7.

„Daarin spreekt hij over hoe hij bezig is de aardse dingen los te laten: zijn vrouw los te laten, zijn gemeente los te laten... Tenslotte mag hij álles in de hand van de Heere leggen.”

LUTHER WEG VAN DE DOOD

‘Wanneer iemand – vóór het sterven – alle aardse zaken geregeld heeft moet men zich alleen tot God richten, want de weg van de dood is wel erg smal en de poort erg nauw.’

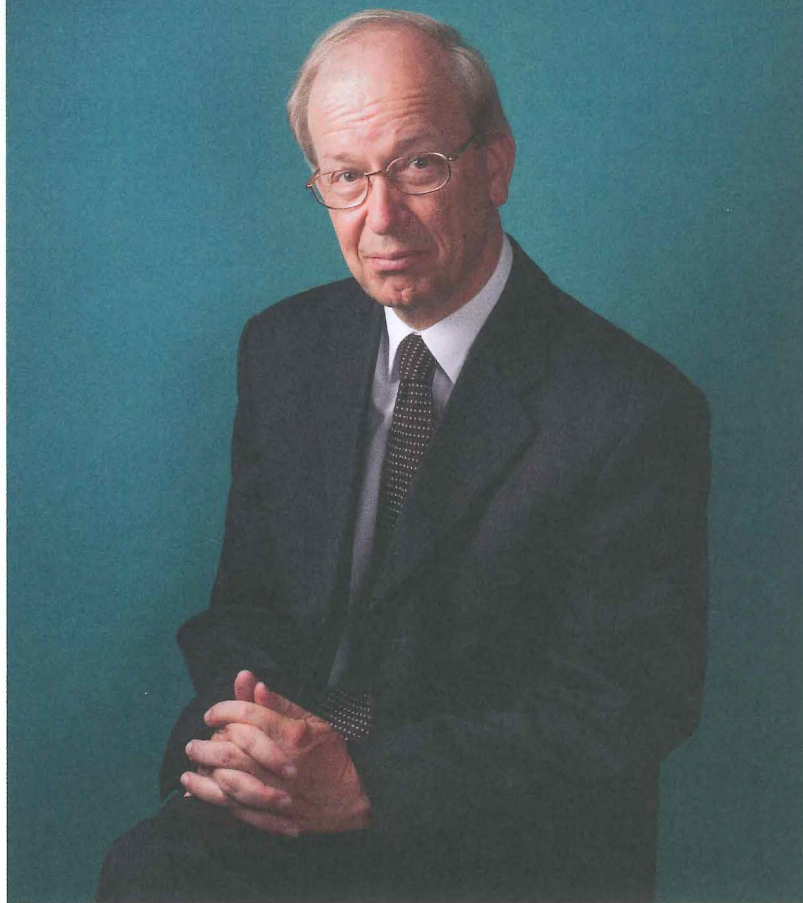
Het spreekt ds. Belder aan dat Luther hier zo concreet en praktisch is. „Je komt het tegen in het pastoraat. Dan hoor je soms dat iemand overleden is na een ziekbed en dat de gestorvene niets geregeld heeft. Zijn vrouw weet bijvoorbeeld niet hoe ze geld op moet nemen. Om nog maar te zwijgen over dingen die gebeuren als er niets geregeld is en als er bij de kinderen zijn die een andere levensovertuiging hebben dan de ouders. Onlangs vertelde een ouderling me: ‘Ik was op de begrafenis van een trouw kerkelijk meelevende vader. De kinderen moesten niets meer van de kerk hebben. Eén van de zoons had aangegeven nog een toespraak te willen houden in de aula. Hij kwam met een fles wijn en een glas. Hij schonk dat glas in en zei: ‘Vader, een laatste toast’. Dan is de ernst van het sterven wel héél ver weg. Daarom zou ik de raad van Luther dik willen onderstrepen.’

LUTHER ALLEEN STERVEN

In een andere preek zegt Luther: **‘Wij zijn allen met elkaar voor de dood opgeëist en de één kan niet voor de ander sterven...’**

Ds. Den Butter: „Ja, het is een gegeven uit de Schrift. We

DS. J. BELDER • „IK CONSTATEER
VAAK DAT HET MENSEN
ONTBREEKT AAN ZONDEBESEF. DAT
TEKENT HOE WE KIJKEN NAAR DE
VERZOENING DOOR CHRISTUS”

kunnen niet altijd over zulke teksten preken, maar van tijd tot tijd moet dat toch wel gebeuren.” „Ja zeker,” beaamt ds. Belder, „je merkt dat de gemeente er behoefte aan heeft, om daarin door de Schrift geleid te worden. Het is van belang dat we beseffen dat we in het heden der genade leven, onder het uitstel van het oordeel van God, onder de lankmoedigheid van God. Dat zet een enorme klem op de laatste ernst. Die ernst ligt in het onherroepelijke en het allesbeslissende.”

LUTHER ADAMSKIND

Over het persoonlijke en onderscheidende sprak Luther toen hij zei: **‘Een ongelovige moge zo braaf zijn als hij**

wil, zo is hij met deze braafheid echter een Adamskind, dat is, een aards mens, onder zonde en dood.’

Ds. Den Butter: „Een Adamskind komt met al zijn braafheid, met al zijn goede bedoelingen, met al zijn ernst en met al zijn opofferingen en ik weet niet wat allemaal nog meer, niet verder dan de dood. Ook binnen de kerk.

Dat laatste naar twee kanten. Er zijn mensen die aan de vormen genoeg blijken te hebben, op wie niets is aan te merken en die dáárop zoeken te steunen en denken dáármee God te kunnen behagen. Aan de andere kant zijn er ook mensen die geloven, naar dat ze zelf zeggen, zonder dat er van bekering iets te zien is. Je hebt ook nog nooit gemerkt dat ze worstelden met de vraag of ze ook wérkelijk door Christus’ bloed gereinigd zijn. Tegen zulk zelfbedrog zal de prediking met nadruk moeten waarschuwen.”

„Dat is inderdaad een punt van zorg,” vervolgt ds. Belder. „Ik moet vaak constateren dat het mensen ontbreekt aan zondebeseft. Dat heeft ook consequenties voor hoe we kijken naar de verzoening door Christus.

Wie de Heere vreest, vergaat het als Job. Als hem aan de buitenkant alles wordt afgenomen, houdt hij zijn binnenkantleven over."

LUTHER DOOP

In een preek over de Doop spreekt Luther ook op een bepaalde manier over sterven. Hij zegt daar: **'Wat de Doop betekent, de geestelijke doop, het verdrinken van de zonde, dat duurt zolang wij leven'**.

Ds. Belder: „Ik las in Luthers Grote Catechismus dat het doden van de oude Adam een levenslang gebeuren is. Zo kan de nieuwe mens tevoorschijn komen. Hij moet op een andere plaats gezegd hebben dat je die oude mens alleen maar dood kunt gelóven.”

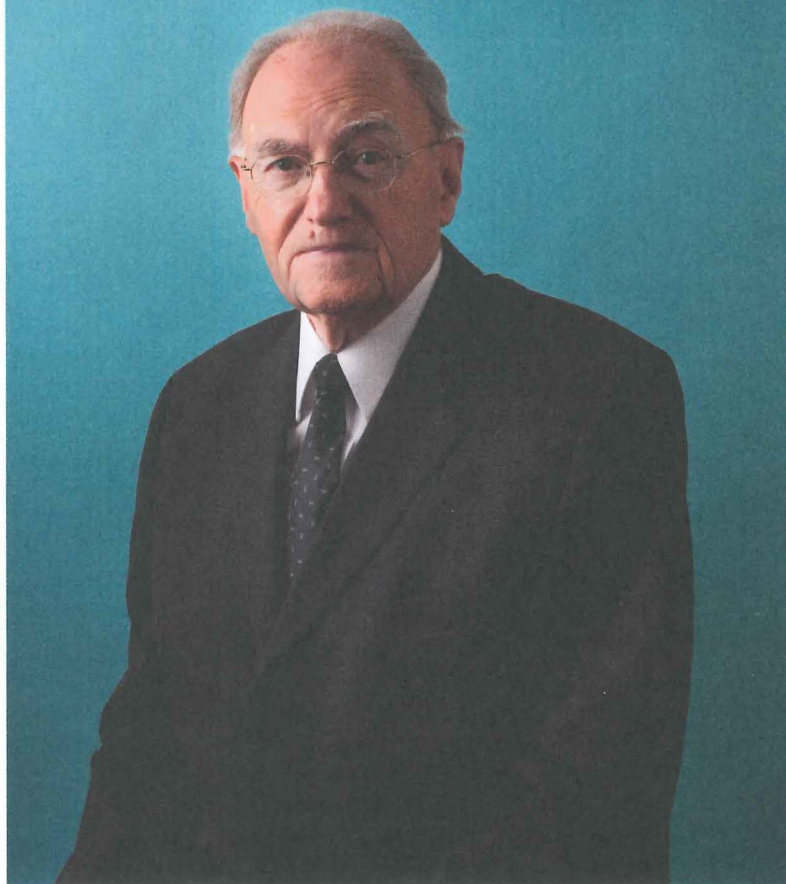
Ds. Den Butter gaat verder: „Er wordt weleens gezegd: 'Ben je bekeerd?', Nee, dat ben ik pas bij mijn sterven. Dan is mijn bekeringsproces afgelopen. Voor degenen die dat beleven, is dat vaak een dubbele werkelijkheid. Er is smart over hetgeen er aan zonde en oude mens nog overgebleven is. Maar aan de andere kant ook een leven van vreugde in God door Christus, omdat het oude voorbijgaat en het nieuwe alleen maar overblijft. Maar het hele leven is een sterven. Paulus zegt: 'Ik sterf alle dag.'”

LUTHER BEKERING

In een boekje over het bidden zegt Luther over 'Uw Koninkrijk kome': **'Bekeer hen die nog kinderen van Uw rijk zullen worden, zodat zij met ons en wij met hen U in Uw rijk in het ware geloof en met waarachtige liefde dienen en in dit begonnen rijk in het eeuwige rijk komen'**.

Ds. Belder: „Ik heb Luthers uitleg gelezen als een

DS. P. DEN BUTTER • „ER WORDT WELEENS GEZEGD: 'BEN JE BEKEERD?' NEE, DAT BEN IK PAS BIJ MIJN STERVEN”

aansporing om ernst te maken met zending, met evangelisatie, met het getuigenis. Kortom: met het voort laten gaan van het Evangelie in alle geledingen van de samenleving. Zeker met het oog op de eeuwigheid. Dat is tegen de trend van de nieuwe theologie in. Die zoekt het koninkrijk hier op aarde.”

Ds. Den Butter vult aan: „Onze catechismus eindigt ook met de opmerking 'totdat de volkomenheid van Uw rijk in zal gaan'. Daarin zal Hij zijn alles en in allen. Naar dat doel werkt de Heere toe bij iedere zondaar die Hij tot bekering brengt. Laten we daarbij erop letten dat de catechismus ook een persoonlijke toon treft: dat ik

me hoe langer hoe meer zal onderwerpen...”

LUTHER CHRISTUS

Bij Jesaja 53:5 schrijft Luther: **'Christenen zijn mensen die heel krachtig de dood voelen en de macht van de zonde – maar wat doen zij? Midden in het gevoel van zonde en dood hangen zij evenwel aan Christus'**.

Ds. den Butter: „Dit is nou precies waar het christenleven door gekenmerkt wordt. Te midden van de werkelijkheid om ons heen en ook van de werkelijkheid die je in jezelf aantreft, is er niets anders meer over dan dat je je vastklampt aan Christus, dat je dan door Hem boven de golven uitgetild wordt en perspectief krijgt. Want aan de andere kant is de dood.”

Ds. Belder merkt nog op: „Het geloof is altijd toevluchtneemend: 'Tot Wie zouden wij anders heengaan, want Gij hebt de woorden des eeuwigen levens'. Dat blijkt ook heel mooi in deze passage. Christenen zijn geen oppervlakkige optimisten, die zichzelf óverschatten en daarbij de zonde ónderschatten.” ←

Luthers sterven

Luther heeft zelf naar zijn eigen woorden geleefd. Zeker drie keer heeft hij zich op zijn sterven voorbereid.

1

De eerste keer was eind september 1518.

Hij moest naar Augsburg om verantwoording van zijn leer af te leggen. Hij schreef hierover: 'Onderweg dacht ik: Nu moet ik sterven! Ik zag de brandstapel al voor me klaar staan en zei: Ach, wat zou dat een schande voor mijn ouders zijn'.

2

De tweede keer was in juli 1527. Zijn

gezondheidstoestand verslechterde zo snel dat het einde nabij leek. Zijn predikant, ds. Bugenhagen, hoorde hem zijn ambt terugleggen in Gods handen. Hij ging ervanuit dat hij zou sterven, maar geheel onverwacht herstelde hij.

3

Tenslotte overleed hij werkelijk in de

nacht van 17 op 18 februari. Een dag eerder bleek hij nog een briefje geschreven te hebben. Dat eindigde met: 'Wij zijn bedelaars. Dat is waar'. Hij bedoelde dat hij steeds aan het Woord gebedeld had om geestelijk onderwijs. Zo was zijn leven, zo was zijn sterven.

SERIE

De dood: verdrongen en dichtbij

In de volgende GezinsGids, die verschijnt op 27 oktober D.V., start een serie over het omgaan met de dood in deze tijd.

Eindbestemming in beeld

De laatste ernst

J. Belder, Royal Jongbloed. ISBN 978 90 8897 126 6, 132 pagina's, € 13,50

Bestemming bereikt

P. den Butter, Den Hertog. ISBN 978 90 3312 749 6, 333 pagina's, € 23,90

et boek van ds. J. Belder over *De laatste ernst* is een uitgave in de Artiosreeks van de Gereformeerde Bond, een reeks boeken om gemeenteleden toe te rusten. De predikant constateert dat niet alleen de hel, maar ook de hemel uit veel preken zijn weggeraakt. Zijn boek vormt een pleidooi om daarover te blijven preken.

In de eerste twee hoofdstukken komen mensen aan het woord die menen dat hemel en hel óf fictie óf illusie zijn. Er klinken allerlei stemmen uit de moderne media. Ook tegenstemmen, zoals die van John Piper en Peter Masters, worden daarbij gehoord. Daarna confronteert hij al deze stemmen met de late Middeleeuwse dicht- en schilderkunst.

De hoofdstukken 4 en 5 vormen de kern van het boek. Daarin komt de Schrift aan het woord over hel en hemel in het Oude en in het Nieuwe Testament. Mensen met van de Schrift afwijkende ideeën laat ds. Belder helemaal uitspreken, maar confronteert hen wel met het Woord! In de laatste vier hoofdstukken zet de dominee de gevonden Bijbelse gegevens tegenover moderne eigentijdse opvattingen en trekt daar lessen uit. Heel leerzaam!

Helder en bewogen

Ds. P. den Butter kiest in *Bestemming bereikt* een heel andere insteek. Dat blijkt al uit de ondertitel: *Hemel of hel en de reis daarheen*. In dit boek krijgen buiten-Bijbelse opvattingen nauwelijks aandacht. Ds. Den Butter schrijft meditatief met de bedoeling dat ieder van ons zijn weg zal overdenken en zo tot zichzelf zal inkeren. Een ander verschil is dat hij niet alleen over de bestemming schrijft, maar ook over de reis daarheen.

Zijn boek bestaat uit drie delen: vertrekpunt, onderweg en bestemming. Het vertrekpunt is de schepping, de zondeval, de moederbelofte/tweeërlei nageslacht, de zondvloed, Noach en een nieuw begin door de roeping van Abram uit Ur der Chaldeeën.

Met 'onderweg' bedoelt de dominee onze weg door het leven als voorbereiding op de eeuwigheid. Hij zet in met een uiteenzetting over de twee wegen, de brede en smalle weg. Dan komt de achtergrond daarvan: verkiezing en verwerping, geloof en ongeloof, verkiezing en verantwoordelijkheid, de goede en de verkeerde keus en de levenspraktijk van twee soorten reizigers.

Ten slotte de eindbestemming. In dit gedeelte, dat iets minder dan de helft van het boek omvat, schrijft ds. Den Butter over het sterven, de wederkomst, de opstanding der doden, het oordeel, de hemel en de hel en de voleinding. De emeritus-predikant schrijft eenvoudig, helder, en bewogen over de levensweg van een ieder van ons. Hij wil door middel van dit boek niets liever dan zondaren tot Christus leiden en Gods kinderen bemoedigen.